

kényelmessé igyekezett tenni életét, s e cél érdekében minden eszközt megengedettnek vélt.

Mátyás azonban mint humanista-reneszánsz uralkodó is megmaradt vallásosan katolikusnak, tisztelettel és ragaszkodással viseltetett az egyház feje iránt s jellem tekintetében is felette állt kora legtöbb uralkodójának.

III. Összefoglalás. A keletről Közép-Európába szakadt magyarság elfordult Kelettől s néhány század múltán teljesen nyugativá lett, amit a felvett katolikus hit biztosított számára. A „késői jövevény“ azonban nemcsak hogy hasznos munkása lett Nyugat műveltségének, hanem védelmezője is minden keletről jövő támadással szemben, olykor saját fajronkai ellenében is.

De elévülhetetlen érdeme a magyarságnak az is, hogy mint keletiből lett nyugati műveltségű népek, nagyszerű tehetsége volt e kétféle kultúra közvetítésére és kicserélésére, amire rajta kívül Európában alig vállalkozhatott volna más nép sikeresen.

A középkori magyarság szellemi műveltsége teljesen azonos volt a tőlük nyugatra élő népekével, s a magyarság mint velük mindenben egyenrangú állott a legjobbak között.

Vicsay Lajos.

A német dalok hatása tanulóinkra.

(Pedagógiai — lélektani vizsgálat).

(Folytatás.)

A mai pedagógia a tanítás egyik vezérelvévé az *aktivitást teszi*. A tanítási óra minden egyes mozzanatában a lehetőség szerint érvényesüljön a tanuló *öntevékenysége*. Ezért ahol csak lehet, növendékeinket belevonjuk a tanításba, mert sokkal több értéke van annak a munkának, amit a *tanuló saját maga, önállóan végez*, — ha mégoly kevésbé tökéletes is az —, mintha mi magunk végeznénk. Felszínre engedjük mindazt, ami *egyéni* a tanulóban van, amit ügyes *alakítással, csiszolással* érvényesíthetünk. A tanuló munkakedvét, örömét nagy mértékben fokozzuk, ha teret biztosítunk aktivitásának, vagy ha esetenként helyettesíthet bennünket.

Ez a felfogás vezetett akkor, mikor arra szoktattam növendékeimet, hogy a tanult *dalokat maguk vezényeljék*. Itt természetesen elsősorban a jóhallású tanulók jutnak szerephez. — A növendékek közösen kiválaszthatnak egy alkalomszerű dalt az éneklésre és egy társuk az osztály előtt állva vezényli. Hogy milyen *élményt jelent* ez a számukra, azt ítéljük meg saját megnyilatkozásaikból.

A következő kérdésem így hangzott: *Szeretsz-e vezényelni? Miért?*

Az *első osztályosok* önkénytelen megnyilatkozása a lélek érzelmi rétegeiben gyökerezik. A 10—12 éves gyermek naiv optimizmusa, önmagába vetett hite igen nagy fokú, nála a *kellő kritika még hiányzik* és ez bátorrá, mindenre vállalkozóvá teszi. Ezért hangzik el itt annyi igenlő felelet. A *szereplési vágy* igen erős ebben a korban. A tanuló élvezi a helyzetet, midőn ő a központ. Ennek pregnáns kifejezője a következő felelet. „Nagyon szeretek vezényelni. A Mailicd-et. Azért, mert olyan szép az, amikor mindenki engem néz.“

Az *önérvényesítésnek*, némely gyermekben már ekkor erősen jelentkező hatalmi váagnak, kitűnő példája ez a két felelet: „Én is tudok vezényelni. A karácsonyi dalt. Mintha vezér lettem volna“. „Én tudok vezényelni, az Alles neu-t. Nagyon szeretek vezényelni, mert akkor parancsolhatok“.

Sokszor csak úgy *véli* a tanuló, *hogy alkalmas* a feladatra, de azért *meggyőződéssel vallja*: „Én tudok vezényelni, az O Tanenbaum-ot. Büszke vagyok, hogy vezényelhetem az osztályt és megmutathatom, hogy hogyan kell énekelni.“

Éppen a kritika hiánya magyarázza, hogy ezen a fokon aránylag kevés az ilyen felelet: „Vezényelni én is szeretek, de nem nagyon tudok.“

Találkozunk az ilyen *egyszerű megokolásokkal* is: „Szeretek, mert örülök, hogy vezényelhetek.“ Az ilyen tanuló a megbízatásban leli örömét.

A *második osztályban* is nagyszámmal találkozunk olyan feleletekkel, melyek a tanuló vezérkedésére, kitűnnivágyására utalnak. „Én szeretek vezényelni, különösen a Der Weg zur Schule-t. Nekem és azt hiszem társaimnak is jólesik érezni, hogy én lehetek az élen, énutánam jön az egész osztály.“ „Szeretek vezényelni, mert ilyenkor úgy érzem, mintha színházban volnék és én lennék a főszereplő.“ Még sokan okolták meg hasonlóképpen.

Egy-két tanuló feleletében már lényeges *pluszt állapíthatunk meg*. „Én is szeretek vezényelni, mert ilyenkor énutánam jön az egész osztály és ha jól sikerül, akkor az nagyrészt az én sikerem.“ Feleletében az a felismerés rejlik, hogy a *vezető felkészültsége* mily *döntő fontosságú* az eredmény elérésében. Ugyanezt a gondolatot fejezi ki, még világosabban a következő felelet: „Én nagyon szeretek vezényelni, de aki vezényelni akar, annak a verset és a dallamot kifogástalanul, jól kell tudni.“

Van, aki egyszerűen a munka teljesítésében leli örömét. „Szeretek vezényelni, mert ebben örömöm telik.“

A *harmadik osztály* tanulóiban is jelentkezik az *önérvényesülés* hangja. A vezérkedés ebben a korban is erős rugó, de

már a *meggondolás és segítőkézség* is mutatkozik. „Szeretek vezényelni, mert ilyenkor rajtam függ az osztály szeme és tőlem függ az ének szépsége.“ „Szeretek vezényelni, mert akkor a tanár úr helyett állok az osztály élén.“ — Nagy dolog a tanuló szemében az, ha a tanárt helyettesítheti. — „Szeretek vezényelni, mert segíthetek a tanár úrnak, és nem is olyan nagyon nehéz a vezénylés.“

A *negyedik osztályban* sokféle hangot hallunk. A 13—14. év körül nagy *lelki változás* indul meg. A gyermeki naivság, önbizalom csökken. *Nyugtalanság, bizonytalanság* uralja a lelket. A serdülő tanuló nincs tisztában önmagával. Benső ellentmondások emésztik. A *'szégyenérzet, a kudarctól való félelem* igen erős. Ezért több itt az ilyen válasz: „Nem szeretek vezényelni, mert ha eltévedtem, tudom, hogy kinevetnek.“ „Vezényelni, érzem, tudnék, de szégyelek.“ „Tudnék és szeretnék vezényelni, de félek, hogy felsülök és ezért bele sem kezdek.“

Egyik-másik tanuló, aki már túl jutott ezen a krízisen, határozott hangon mondja: „Szeretek és tudok is vezényelni. Az *Ihr Kinderlein-t* szeretem vezényelni, mert nagyon szép.“ „Én szeretem a *Nun ade-t* vezényelni. Ugy érzem, hogy tudok vezényelni. Szeretem, ha az én vezénylésem után megy a dal halkán, erősen, gyorsan, lassacskán.“ — Felelete fejlett zenei érzékre vall. — „A *Kuckucks lied-et* szeretem szép dallamáért. Szívvel, lélekkel vezénylem.“

Érdekes a következő felelet: „Az én felfogásom szerint mindenki tud vezényelni, de nem mindenki szeret. Én nem szeretem a vezénylést, énekelni jobb és szebb.“ A felelet első részében levő merész általánosításnak, a kellő tapasztalatok hiánya az oka. A második részből kitűnik, hogy ez a tanuló nem vezető egyéniségnek született. Inkább beleolvad a közösségbe, egyrészt, mert az kényelmesebb, másrészt, hogy azt, ami sajátja — a jó hallás és éneklő képesség — a közösségen belül érvényesítse.

A jellemző feleleteket áttekintve látjuk, hogy a vezénylésben a túlnyomó többség örömet leli. A vezérkedés és kitűnés, a tanulónak juttatott szerep a tanításnak értékes hajtórugója.

Tanulóink gyakran hallják tőlünk, hogy nem az iskolának, hanem maguknak, az életnek tanulnak. Ezt a tételt nekünk tanároknak sem szabad sohasem szem elől tévesztetni. Nem az iskolának, hanem az életnek tanítunk. Egyes tantárgyaknál önmagától adódik e közeli *kapcsolat az élettel*. A német nyelv tanításakor is minden mozzanatnál erre kell törekednünk. Hogy ez sikerült-e a német dal tanításával, egyik kérdésemmel ezután is érdeklődtem.

Az iskolán kívül énekel-sz-e német dalt? Miért? Hallgatta-e más is? Mit mondott?

Az itt következő feleletek különös érdeklődésünkre tarthatnak számot. Rávilágítanak azokra a körülményekre, amelyek éneklésre, dalra indítják tanulóinkat. A feleletek után ítélve a tanulónak két csoportjával találkozunk. A tanulók egy része — inkább a felsőbb osztályosok közül néhányan — csak önmaguk kedvére, saját gyönyörűségükre énekelnek. Az iskolán kívül is érvényesül egyesekben a megnyilatkozási gátlás, míg mások szűk, meghitt közösségben feltárlják énjüket. A tanulók másik csoportja mindig szívesen produkálja önmagát az iskolán kívül is.

Hallgassuk meg a tanulók nyilatkozatait: „Csak néha énekelek. Azt a kettőt amit leírtam. Énekelni mások előtt semmit sem szoktam.“ (IV.)* „A német dalt otthon is énekelem magamnak. ha jó kedvem van.“ (IV.) „Néha szoktam énekelni. A Bauernlied-et. Akkor, amikor egyedül vagyok és unatkozom. Akkor egy kicsit fel is vidít.“ (III.) „Igen, szoktam énekelni, különösen akkor, ha fát vágok, vagy kerékpározom. Mind előveszem és amelvik a legszebb, azt többször éneklek.“ (IV.) „Mikor otthon dolgozom, hozzá fogok egy német dalhoz. Legtöbbször a Hopp, hopp, hopp című dalt éneklek.“ (III.) „Igen, mindegyiket éneklek. Délutánonként, amikor a leckével elkészültem és nem tudok mit csinálni, előveszem az elsős énekeket és próbálom végigénekelni. Némelykor harmoniumon kísérem.“ (II.) „A német dalokat otthon is előveszem, ha jó kedvem van.“ (IV.) „Jókedvemből otthon is énekelek. Azért, mert szép.“ (I.) „Csak unalomból énekelek német dalt.“ (I.)

A legtöbb gyermek közlékeny. Szereti elmondani azt, amit tud. Eldicsékszik vele szüleinek, testvéreinek, pajtásainak. Hallgassuk meg az ilyen megnyilatkozásokat!

Legtöbbször a szüleinek dicsékszik el a tanuló. „Otthon szeretek a legjobban énekelni. A Mailied-et és a Sum, sum, sumot énekelem. Édesanám és édesanvám is hallgatja. Azt mondják, hogy még gyakorolhatom.“ „Igen, énekelem azt, amelyik az eszembe jut. Szeretek énekelni. A szüeim azt mondták, hogy szép és hogy pereg a nyelvem.“ (I.) „Én otthon is énekelek azért, hogy édesapámék megtudják, hogy mit tanulunk. Az O Tannenbaum-ot énekeltem.“ (I.) „Keresztapáméknál énekeltem a Stille, stille-t. Meg a többit is, amit tanultunk. Édesanyám és nagyszüleim hallgatták. Azt mondták, hogy szép. Édesapám zongorán is eljátszotta. A német dalokkal én szórakozom.“ (I.) „Otthon is énekelem mindegyik dalt. Édesanyám

* A zárójelben levő szám azt jelenti, hogy hányadik osztályos feleletéről van szó.

mindig szívesen hallgatja és tanulni próbálja. Nagy türelemmel utánoz engem az éneklésben." (II.) A tanulónak ez a nyilatkozata egy fontos tényre utal. Mégpedig arra, hogy *növendékeinken keresztül az otthonra is hatunk*. Erről iskolai munkánkban sohasem szabad megfeledkezniük.

Elsősorban növendékeink testvérei azok, akiket tanítványaink által taníthatunk. „Otthon szívesen hallgatják, ha énekelek. Különösen a kisöcsém. Neki néhányat már meg is tanítottam és most így kettesben szórakoztatjuk szüleinket. Nekik is nagyon tetszett.” (II.) „Én otthon az *O wie ist es kalt geworden* című dalt énekelem. Testvérem is hallgatja. Neki is nagyon tetszett. Már valahogy tudja is, mert annyiszor énekeljük esténkint.” (II.) A gyermek szívesen tanítja testvéreit, pajtásait játékközben. Ki ne emlékezne arra, mikor még maga is iskolásdit játszott és az iskolában tanultakat továbbadta környezetében. „Én mindig megtanítom a német dalokra testvéreimet és együtt énekeljük.” (II.) „Igen, mert testvéreim is tudnak sok olyan dalt, amit én is tudok. Édesanyánk szokta mondani esténkint: Énekeljétek el a Krisztus gyermeket magyarul és németül is. S mindig azt mondta, hogy szép.” (IV.)

Különösen sokat jelent, ha a családfő is *respektálja a gyermek teljesítményét*. Az iskolában tanultak értéke, az apai elismerés nyomán, megnő a gyermek szemében. „Otthon is szoktam énekelni a *Heidenröslein-t*. Édesapám hallgatta és azt mondta: „Na fiam, most mondd el magyarul.” Én elmondtam neki. Nagyon szépnek találta.” (III.)

Egyik tanuló apját is megtanította német dalra. „Igen, otthon énekelek. A *Num ade-t*. Édesapámnak nagyon tetszett. meg is tanulta és ha ketten megyünk Ujszegedre, ezt énekeljük lépkedve az útemre.” (IV.)

A *családi körön kívül* is szívesen mutatja meg a tanuló azt, amit tud. „Otthon is énekelek német dalt, amikor künn az udvaron játszom. Az egyik lakó is hallgatta. Ő is tud németül és a dalt ismerte.” (II.) Jóleső érzés az a gyermeknek, ha ő is tudja azt, amit a felnőttek. „Otthon öcsémmel naponta énekelünk. Kiül az udvarra a házineni, házibácsi, három lakó és édesanyám. Mi ketten énekelünk. Még meg is tapsoltak.” (II.)

Játzótlársainak, barátainak is eldicsekszik vele. „Szoktam énekelni a *Nun ade-t*. Egyszer az utcán daloltam és egy csoport fiú azt mondta, hogy énekeljem el még egyszer, mert nagyon szép.” (IV.) „Sokszor énekelem az *Alle Vögel-t*. Édesanyám hallgatta. Azt mondta, hogy nagyon szép. Később egy barátomnak is elmondtam. Az is dicsérte.” (II.) Az elismerés

jólesik a gyermeknek, mert az nemcsak a dalnak, hanem neki is szól.

Többen praktikus megokolást fűznek a felelethez. „Ott-hon is szoktam énekelni az Otanenbaum-ot. Édesanyám is hallgatta. Azért énekelek, hogy gyakoroljam és ne felejtsem el.“ (I.)

A tanulóban élő aktivitás, tevékenységi ösztön különböző utat keres magának. A tanuló énekel egymagában, ha öröme van, jókedve van, énekel azért, mert tetszik neki a dal. Énekel akkor is, ha unatkozik, hogy teljék vele az idő. Énekel, ha dolgozik, hogy munkáját könnyítse. De a legtöbben szívesen szerepelnek vele mások előtt. A családban a szülők, testvérek, rokontság, sőt néha az ismerősök szélesebb köre az, amelynek eldicsekszik tudásával. Ilyenkor aratott *elismerés nagyon értékes ösztönző erő*, amivel tanításunkban érdemes számolni.

Az utolsó kérdéssel azt kívántam megtudni, hogy a tanulók maguk miként vélekednek a német dalok tanulásáról. Érdekelt, hogy mivel okolják meg a dal jelentőségét a német nyelvoktatásban.

A feltett kérdés így hangzott: *Tanuljunk-e a következő osztályban is német dalt? Miért?*

A feleleteket értékelve, itt is két nagy csoport állapítható meg. Az első csoport *érzelmi alapból* indul ki, és a dalnak az érzelem világára gyakorolt hatásáról számol be. A másik csoportban az *értelmi megokolás* dominál.

Nézzük először azok feleletét, akik a német dalok emocionális hatására érzékenyek. Ilyen érzelmi típusú tanulókat minden osztályban találunk. De a legtöbb mégis az alsó osztályokban van. Itt gyakoriak az ilyen feleletek: „Tanuljunk, mert mind szép.“ (I.) „Tanuljunk, mert élénkek és vidámak.“ (I.) „Igen, mert szeretek német dalokat énekelni.“ (II.) „A többi osztályban is tanuljunk sok dalt, mert a német dal nekem és másoknak is tetszik.“ (III.) „Igen, mert szeretem a szép daltamú német dalokat.“ (II.) „Tanuljunk, mert nekem örömet okoz.“ (III.) „Igen, mert éneklésünkkel kellemes perceket szerzek magamnak.“ (IV.) „Igen, mert tudnám szórakoztatni magam még munkám között is.“ (IV.) „Igen, mert szép és szórakoztató. Üdíti a lelket.“ (IV.)

Kitűnik ezekből a feleletekből is, hogy a *tanulók nem érzik tehernek* a német dalokat. Azok is alkalmasak arra, hogy örömet fejtszenek ki, elűzzék a tétlenség perceit, gyönyörködtesenek. Az érzelmi típusú tanulót ezzel meg lehet nyerni komoly munkára. „Szeretek énekelni, mert kedvet ad az egész német órai munkára, ezért tanuljunk sokat.“ (IV.) Egy, az iskolától búcsúzó diák így felelt: „Igen, mert így, ha később

eszembejutnak és énekelem őket, visszaemlékszem a boldog időre, mikor oly szép volt a diákélet.“ (IV.)

A tanulók másik nagyobb csoportja értelmi megokolást fűz a kérdéshez. Van azonban olyan is, aki a német dal érzelmi és értelmi jelentőségét egyaránt felismeri. „Igen, mert nem csak gyönyörködtet, hanem tanít is.“ (IV.)

A felsőbb osztályokban emelkedik azok száma, akik felismerik a dal jelentőségét a nyelvoktatás szempontjából.

Nézzük ezeket a feleleteket! „Tanuljunk, hogy minél többet tudjunk és okosabbak legyünk.“ — A felelet általános érvényűnek látszik, de mivel az adott kérdésre válaszolt, tárgyunkra vonatkozik. — „Még többet is tanulhatunk, mert a szép dalt soha el nem felejtjük.“ (I.) A tanuló maga is felismeri, hogy a *dalok nyelvi anyaga megmarad*. — Magunk is hányszor emlékezünk az ovodában, elemi iskolában, alaposan begyakorolt dalra, verses mondókára.

Gyakran ismétlődik az a felelet, mely szerint a német nyelv elsajátításához nagymértékben hozzásegít minél több dal tanulása. „Tanuljunk, mert így megtanuljuk a német nyelvet.“ (I.) „Jó lenne, ha sok német dalt tudnék, mert akkor hamarabb megtanulnám a német nyelvet.“ (IV.) „Jó lenne még sok dalt tanulni, mert azzal is a német tudásomat gyarapítanám.“ (IV.) „Igen, hogy szókincsünket gyarapítsuk és jobban megismerkedjünk a német nyelvel.“ (III.) „Igen, mert ezáltal is megismerjük a német nép szokásait és tájszavakat is tanulunk.“ (III.) — A Nikolauslied, Semmieraussinger stb. dalok nyújtották számára ehhez a megállapításhoz az anyagot. „Azért tanuljunk minél több dalt, mert ezzel is többet tudunk a német nép szokásairól és így jobban megismerjük őket.“ (III.) „Igen, jó volna, mert a dallal magunkat műveljük, gyarapítjuk német tudásunkat.“ (IV.) „Igen, mert így többet tudok. A dalokat könnyebb megtanulni, mint a prózát.“ (IV.)

Az utolsó kérdésekre adott válaszokból azt láthatjuk, hogy a tanulók maguk is felismerik azt, hogy a szólások, szóképzlet elsajátításának egyik legalkalmasabb és legbiztosabb eszköze a dal. Valamely nép szellemét, sajátosságait, szokásait leginkább dalain keresztül ismerni meg. A dal a lélek kiművelésének egyik fontos eszköze.

A dal tanításának tehát érzelmi életet kimélyítő, léleknevesítő és értelmet kiművelő, gyakorlati haszna van. Ezek a körülmények biztatnak arra, hogy a dalnak az őt méltán megillető helyet biztosítsuk tanításunkban.

Sajnos, ennek most még elég sok akadályja van. Hiányoznak a megfelelő tájékoztatást, útmutatást adó szakkönyvek. Nehezen hozzáférhetőek azok a dalgyűjtemények, amelyek is-

kolai használatra alkalmasak. Nagyon jó lenne egy olyan összefoglaló énekgyűjtemény, mely a magyar iskolákban a németnyelv tanításának segédeszközéül használható volna. Ennek hiányával felhívom Kartársaim figyelmét azokra a gyűjteményekre, ahonnan anyagot meríthetnek a dal tanításakor:

Kühn Mária: Alte deutsche Kinderlieder. Leipzig 1925.

Curt Rotter: Ringa, Ringa, Reia. Wien 1924.

Kühn—Haupt: Singbuch für die Kleinen. Baden. 1932.

Frauengruber—Pommer: Deutsch Schullederbuch 1—2 Heft. Wien—Leipzig 1932.

Endres—Moißl—Rotter: Jucheißa Juche! Lieder für die Jugend. Leipzig.

Humperdinck: Sang und Klang fürs Kinderherz. Wien 1908.

A polgári iskola jelenleg használatos tankönyveiben is eléggé elhanyagolták a német nyelvoktatásnak ezt a kitűnő eszközét. Kívánatos volna, hogy a reform előtt álló polgáriiskolai oktatásban nagyobb mértékben jutna hely a dalnak. Ezzel a dolgozattal is ezt szeretném elősegíteni, mikor a tanulók önvallomásain keresztül felhívom figyelmüket, hogy milyen fontos az idegen nyelv tanításában a dal.

Dr. Schleicher Lajos.

Földrajz.

Dél-Amerika éghajlata és vízrajza.

(Tanítás a polgári fiúiskola III. osztályában).

I. Bevezetés. Ez az anyag a kontinens helyzetéhez és felszínéhez kapcsolódik, melyeket az előbbi órán ismertettünk. Kikérdezés után éghajlati tanulmányainkat ezekre a tényezőkre alapozzuk.

Eddigi ismereteinkre hivatkozva összegezzük az éghajlatnak az emberi életre gyakorolt hatásait. Láttunk olyan tájakat, ahol az éghajlat és a vele kapcsolatos növényzet és a gazdasági lehetőségek a népesség sűrűsödésére vezettek. De olyan tájakat is ismerünk, ahol az éghajlat mostohasága valósággal kizárta a letelepülést. (Pl. a sivatagokban.) Az éghajlati tényezők működését a többi földrajzi tényezővel való kapcsolataiban is méltattuk. Így teszünk most is. Sőt, mindjárt e kapcsolatokból indulunk ki.

a) A *hegy- és vízrajzi térképről* a tanulók megállapítják, hogy *Délamerika nagyrésze a forró éghajlati övben van. Északi részét metszi az Egyenlítő. Csak kisebb része, déli háromszög alakú területe nyúlik át a mérsékelt övbe.*